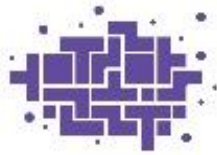

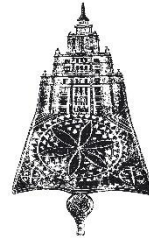
82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
LATVIJAS VĒSTURES
INSTITŪTS

FLPP
FUNDAMENTĀLO UN
LIETIŠĶO PĒTĪJUMU
PROJEKTI

LU 82. starptautiskās zinātniskās konferences sekcijas

“ETNOGRĀFS, SABIEDRĪBA, MĀKSLA, 1940–1990”

tēžu krājums

**The 82nd International Scientific Conference of the University of Latvia
session**

“ETHNOGRAPHER, SOCIETY, AND ART, 1940–1990”

Abstracts

Rīga, LU, 2024. gada 22. martā

Anotācija

Krājumā apkopotas 2024. gada 22. martā Latvijas Universitātes 82. starptautiskās zinātniskās konferences ietvaros LU Latvijas vēstures institūta (LU LVI) organizētās sekcijas “**Etnogrāfs, sabiedrība, māksla, 1940–1990**” nolasīto referātu tēzes. Tajās aplūkota etnogrāfijas institucionālā un saturiskā sovetizācija, ar to saistītie procesi, pētniecības tēmu un diskursu izvēle, un zinātnieka personības loma tajā. Tēzēs ietvertās atziņas balstītas padziļinātās rakstīto avotu studijās, ietver jaunākās zinātniskās atziņas pētāmajā problemātikā.

Konferences sekcija organizēta LZP projekta “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-052) ietvaros.

Konferencē nolasīti 15 referāti, autori – Latvijas Universitātes, Latvijas Mākslas akadēmijas, Rīgas Stradiņa Universitātes, Ekonomikas un kultūras augstskolas, Lietuvas Vēstures institūta, Vitauta Dižā Universitātes, Tartu Universitātes, Igaunijas Nacionālā muzeja, Jasī Aleksandra Joana Kuzas Universitātes un Rumānijas akadēmijas Folkloras un etnoloģijas institūta zinātnieki.

Vāka foto “Etnogrāfi gaidot ekspedīcijas autobusu” ir no LU LVI Etnogrāfisko materiālu krātuves, E 28 8767.

Annotation

This volume contains the abstracts of the session “**Ethnographer, society, and art, 1940–1990**”, held on 22 March 2024 within the frame of the 82nd International Scientific Conference of the University of Latvia by the Institute of Latvian History, University of Latvia (ILH UL). It examines the institutional and epistemological Sovietization of ethnography, the procedures involved, the selection of study topics and discourses, and the role of the scientist's personality in it. The results presented in the abstracts are based on in-depth studies of written sources, incorporating the latest scientific findings relating to the research.

The conference section was organized within the project “Ethnographer, society, art: symbiosis of ethnology and art and the discourse of Soviet colonialism in Latvia” supported by the Latvian Science Council (Izp-2023/1-052).

The authors of the 15 reports read at the conference are scientists from the University of Latvia, Art Academy of Latvia, Rīga Stradiņš University, EKA University of applied sciences, Lithuanian Institute of History, Vytautas Magnus University, University of Tartu, Estonian National Museum, Alexandru Ioan Cuza University of IASI and “Constantin Brăiloiu” Institute of Ethnography and Folklore of the Romanian Academy.

The photo “Ethnographers waiting for the expedition bus” on the cover page is from the Repository of Ethnographic Materials ILH UL, E 28 8767.

Sekcijas rīcības komiteja / Session Organizing Committee: Ilze Boldāne-Zeļenkova,
Inta Briede, Anete Karlsona, Ieva Pīgozne

Krājuma sastādītāja / Volume compiled by: Ilze Boldāne-Zeļenkova

Angļu valodas redaktors, tulkotāja / English language editor, translator: Andra Damberga

Tehniskā redaktore / Technical editor: Elita Egle

ISBN 978-9934-8505-9-2

© Latvijas Universitāte / University of Latvia, 2024

© Tēžu autori / Abstracts' authors, 2024

SATURS / CONTENT

Anete Karlsonē	Priekšvārds	5
	Preface	6
Daina Bleiere	Etnogrāfijas sovetizācijas pirmie soļi (1940–1941, 1944–1946)	7
	The First Steps in Sovietization of Ethnography (1940–1941, 1944–1946)	8
Ilze Boldāne-Zeļenkova	No centra uz periferiju un atpakaļ: latviešu (padomju) etnogrāfija izdevumā “Sovietskaia Etnografia”	9
	From the Centre to the Periphery and Back. Latvian (Soviet) Ethnography in the Journal “Sovietskaya Etnografia”	10
Anna Elizabete Griķe, Agita Lūse	Etnologs vienpatnis koloniālas pētnieciskas misijas izskaņā. Ziedonis Ligers un Marsela Griola skola	11
	A Solitary Ethnologist at the End of a Colonial Research Mission. Ziedonis Ligers and the School of Marcel Griaule	12
Indrek Jääts	Etnogrāfija padomju Igaunijā: pētniecības jomu izvēle	13
	Ethnography in the Soviet Estonia. Mapping the Research Field	14
Jānis Kalnačs	Vispārējās etnogrāfijas un latviešu tautas mākslas kursi LVU Filoloģijas fakultātes Mākslas zinātņu nodaļas programmā	15
	Ethnography and Latvian Folk Art in the Curriculum of the Art History Department of the Faculty of Philology at the State University of Latvia	16
Anete Karlsonē	Anna Krastiņa. Etnogrāfe Padomju Latvijā: iespējas, ierobežojumi un sasniegumi	17
	Anna Krastiņa. Ethnographer in Soviet Latvia: Opportunities, Limitations, and Achievements	18
Imants Ļaviņš	Jūlijs Straume – mākslinieks un etnogrāfs. Kaukāza mantojums	19
	Jūlijs Straume – Artist and Ethnographer. Heritage of the Caucasus	20
Marleen Metslaid	Kā pielāgoties padomju varai? Divu igauņu etnologu pieredze, 1940–1941	21
	How to Adapt to Soviet Power? The Experiences of Two Estonian Ethnologists in 1940–1941	22
Auksē Noreikaitē	Latviešu un lietuviešu draudzība padomju laikos	23
	Friendship of Latvians and Lithuanians During the Soviet Era	24

Mircea Paduraru	Nacionālā etnoloģija un seksuālā folklorā. Pētījums par etnoloģisko zināšanu veidošanu komunistiskajā Rumānijā	25
	National Ethnology and Sexual Folklore. An Inquiry into the Production of Ethnological Knowledge in Communist Romania	26
Rasa Paukštytė-Šakniene	Etnogrāfiski pētījumi par padomju Lietuvas ģimenes tradīcijām	27
	Ethnographic Studies of Family Traditions in Soviet Lithuania	28
Florența Popescu-Simion	Aizraušanās ar “jaunā cilvēka” veidošanu un tautas kultūras iznīcināšana Rumānijā. Gadījumu izpēte	29
	Fascination with the “New Man” and Destruction of Folk Culture in Romania. Case Study	30
Vida Savoniakaite	Eduarda Voltera politiskā un teorētiskā metode etnogrāfijā	31
	Political and Theoretical Approach of Eduards Volters in Ethnography	32
Elo-Hanna Seljamaa	Iegravēta un masveidā ražota tautas kultūra: Vives Tolli gadījums	33
	Folk Culture Etched and Mass Produced: The Case of Vive Tolli	34
Žilvytis Šaknys	Padomju ideoloģijas lamatās. Padomju Lietuvas kalendāro svētku etnoloģiskie pētījumi, 1945–1987	35
	In the Trap of Soviet Ideology. Ethnological Studies of the Calendar Holidays in Soviet Lithuania, 1945–1987	36
Programma / Programme		37

Priekšvārds

Dr. hist. **Anete KARLSONE**

Projekta “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-0052) vadītāja

Krājumā apkopotas 2024. gada 22. martā Latvijas Universitātes 82. starptautiskās zinātniskās konferences ietvaros LU Latvijas vēstures institūta organizētās sekcijas “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla, 1940–1990” nolasīto referātu tēzes. Sekcija iecerēta, lai iepazīstinātu plašāku sabiedrību ar 2024. gadā LU Latvijas vēstures institūtā sadarbībā ar Latvijas Mākslas akadēmiju uzsāktajā LZP projektā “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-052) notiekošajiem pētījumiem, skatot tos plašākā nozares un starptautiskā kontekstā. Projekta mērķis – sniegt etnoloģijas nozares padomju okupācijas perioda zinātnisku izvērtējumu un veicināt sabiedrības izpratni par padomju koloniālisma politikas ietekmi uz zināšanu radīšanas un kontroles sistēmu, kā arī skaidrot etnogrāfijas un mākslas lomu sabiedrības saliedēšanā un kopīgas identitātes veidošanā.

Konferencē nolasīti 16 autoru referāti no Latvijas, Lietuvas, Igaunijas un Rumānijas augstskolām, kā arī pētnieciskajām iestādēm: Latvijas Universitātes, Latvijas Mākslas akadēmijas, Rīgas Stradiņa Universitātes, Ekonomikas un kultūras augstskolas, Lietuvas Vēstures institūta, Vitauta Dižā Universitātes (Lietuva), Tartu Universitātes (Igaunija), Igaunijas Nacionālā muzeja, Jasī Aleksandra Joana Kuzas Universitātes (Rumānija) un Rumānijas akadēmijas “Constantin Brăiloiu” Etnogrāfijas un folkloras institūta. Konferences sekcijā aplūkota etnogrāfijas institucionālā un saturiskā sovetizācija, ar to saistītie procesi, pētniecības tēmu un diskursu izvēle, kā arī zinātnieka personības loma tajā. Tēzēs ietvertās atziņas balstītas padziļinātās rakstīto avotu studijās, pētāmajā problemātikā ietverot jaunākās zinātniskās atziņas.

Forewords / Preface

Dr. hist. **Anete KARLSONE**

Director of the project “Ethnographer, Society, and Art: Symbiosis of Ethnology and Art and Discourse of the Soviet Colonialism in Latvia” (Izp-2023/1-0052)

The collection contains abstracts of the papers read in the section “Ethnographer, Society, Art, 1940–1990” organized by the University of Latvia Institute of Latvian History on 22 March 2024, within the framework of the 82nd international scientific conference of the University of Latvia. The section was conceived with an aim to introduce the wider public to the Latvian Council of Science project “Ethnographer, Society, and Art: Symbiosis of Ethnology and Art and Discourse of the Soviet Colonialism in Latvia” (Izp-2023/1-052), reflecting the ongoing research and considering this work in a wider context of the study field and international perspective. The goal of the project – for the first time since the restoration of independence to provide a scientific evaluation of the field of ethnology during the Soviet occupation period and to advance public understanding of the impact brought about by the Soviet colonial policy upon the system of knowledge creation and control, as well as to explain the role of ethnography and art in uniting society and creating a shared identity.

The conference section encompassed the papers by 16 authors representing the higher education and research institutions of Latvia, Lithuania, Estonia and Romania: University of Latvia, Art Academy of Latvia, Rīga Stradiņš University, EKA University of Applied Sciences, Lithuanian Institute of History, Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania), University of Tartu (Estonia), Estonian National Museum, Alexandru Ioan Cuza University (Iași, Romania) and “Constantin Brăiloiu” Institute of Ethnography and Folklore of Romanian Academy (Bucharest, Romania). The conference section examines the institutional and substantive sovietization of ethnography, the processes thereof, the choice of research topics and discourses, as well as the role of the scientist’s personality in it. The findings contained in theses are based on in-depth studies of written sources, including the latest scientific findings in the researched issues.

Etnogrāfijas sovetizācijas pirmie soļi (1940–1941, 1944–1946)¹

Dr. hist. **Daina BLEIERE**

LU Latvijas vēstures institūts

1940. gada februārī zviedrs Dāgs Trocigs, Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes etnogrāfijas katedras docents, žurnālā “Raksti un Māksla” rakstīja, ka Latvijā pastāv etnogrāfija, bet ir nepieciešama pētniecība – etnoloģija. Patiešām, par etnogrāfijas uzdevumu Latvijā tika uzskatīta tradicionālā dzīvesveida un materiālās kultūras artefaktu aprakstīšana un saglabāšana. D. Trociga darbība Latvijā lika cerēt, ka etnogrāfijas pārvēršanās par etnoloģiju ir sākusies, taču jau dažus mēnešus vēlāk padomju okupācija šādu iespēju padarīja problemātisku. 1940. gada rudenī sākās pastāvošās muzeju un augstākās izglītības sistēmas ideoloģiska un institucionāla reorganizācija. Etnogrāfijas jomā sovetizācija bija fragmentāra un virspusēja, jo tai trūka resursu, turklāt Latvijas un PSRS akadēmiskās pētniecības institucionālo sistēmu atšķirības gada laikā nebija iespējams likvidēt.

Līdz ar padomju otrreizējo okupāciju 1944.–1945. gadā sovetizācija atsākās. Speciālistu trūkums represiju un emigrācijas rezultātā bija vēl asāks nekā 1940.–1941. gadā. Augstskolās, kurās etnogrāfijas vai ar to saistītie kursi tika lasīti – Latvijas Valsts universitātes (LVU) Vēstures fakultātē, Filoloģijas fakultātē un Valsts Mākslas akadēmijā, to darīja neregulāri, jo trūka kvalificētu docētāju. Lai gan augstskolu mācību spēkiem bija jāveic arī pētniecības darbs, tas notika nelielā apjomā. Padomju Savienībā pastāvošajā sistēmā pētniecības darbs notika Zinātņu akadēmijas sistēmā, kurā Latvijas etnogrāfi sāka iekļauties 1946. gadā. Akadēmiskā pētniecība etnogrāfijā sāka veidoties no jauna, tajā ienāca jauni cilvēki. Lielā mērā viņu izpratni par jomu un tās pētniecības uzdevumiem bija veidojusi pirmskara Latvijas etnogrāfijas pētniecības principi un prakse, taču vienlaicīgi arī visai pretrunīgā un sāpīgā sovetizācijas sākumposma pieredze.

¹ Referāts un tēzes sagatavotas projektā “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-0052).

The First Steps in Sovietization of Ethnography (1940–1941, 1944–1946)¹

Dr. hist. **Daina BLEIERE**

Institute of Latvian History, University of Latvia

In February 1940, Dag Trotzig, a Swedish ethnologist and lecturer in ethnography at the Faculty of Philosophy and Philosophy at the University of Latvia, in the journal “Raksti un Māksla” expressed an opinion that while ethnography was well-established in Latvia, there was a need for academic research in the field of ethnology. In Latvia, ethnography was understood as the act of describing and safeguarding the artifacts related to traditional ways of life and material culture. The activities of D. Trotzig in Latvia raised hopes that the transition from ethnography to ethnology had started. However, a few months later, the Soviet occupation posed challenges to this promising transformation. The process of restructuring the museum and higher education system began in the autumn of 1940, involving both ideological and institutional changes. In the realm of ethnography, the process of sovietization was superficial due to limited resources, and it was not possible to eliminate disparities in institutional systems of Latvia and the USSR within a year.

Following the Soviet re-occupation in 1944–1945, the process of sovietization recommenced. The scarcity of experts due to repressions and emigration was even more severe than in 1940–1941. At the institutions of higher education such as the Faculty of History, and the Faculty of Philology of the State University of Latvia, and the State Academy of Art, the study of ethnography or related courses was sporadic due to shortage of qualified personnel. While academics were expected to conduct research, their involvement in this aspect was limited. The integration of ethnography into the research framework of the Academy of Sciences began in 1946. A new group of scholars had been drawn to the field. Nevertheless, their awareness of the subject had mainly been influenced by the principles and methodologies of Latvian ethnography prior to 1940, along with the distressing experiences of the initial phases of sovietization that took place during the initial phases of sovietization.

¹ The paper and thesis were prepared within the project “Ethnographer, Society and Art: Symbiosis of Ethnology, Art and the Discourse of Soviet Colonialism in Latvia” (lzp-2023/1-0052).

**No centra uz perifēriju un atpakaļ:
latviešu (padomju) etnogrāfija izdevumā “Sovetskaia Etnografia”¹**

Dr. hist. **Ilze BOLDĀNE-ZEĻENKOVA**

LU Latvijas vēstures institūts

1946. gada 14. augustā jaundibinātajā Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūtā darbu uzsāka par etnogrāfijas jomu atbildīgā filoloģe Daina Zemzare (1911–1970). Viņa bija līdzdalīga procesos, kas noveda pie latviešu (padomju) etnogrāfijas iekļaušanas sazarotajā padomju etnogrāfijas tīklojumā, kura centrā atradās PSRS Zinātņu akadēmijas Mikluho Maklaja vārdā nosauktais Etnogrāfijas institūts (turpmāk – PSRS ZA EI). Tas noteica gan etnogrāfu darba dienas kārtību un formu (plānu apspriešana, atskaites sesijas), gan tā saturu (kas jāpēta? kā jāpēta? kāpēc jāpēta?). Strādājot ar D. Zemzares arhīva fondu (LNB, A 143), viņas manuskriptos un darba piezīmēs redzams, ka ideoloģiski un teorētiski pamatojumi pētījumiem bieži meklēti PSRS ZA EI izdotajā žurnālā “Sovetskaia Etnografia” (1926–1991). Latviešu (padomju) etnogrāfiem tas bija nozīmīgs izdevums visu padomju okupācijas laiku. Iepriekš minētais radīja interesi, cik daudz un kā latviešu (padomju) etnogrāfu pētījumi tika atspoguļoti šajā izdevumā?

Pārskatot “Sovetskaia Etnografia” numurus, kas izdoti kopš 1946. gada (sākumā četri, vēlāk seši numuri gadā), secināms, ka tā forma un struktūra minētajā laika posmā mainījās minimāli. Tajā regulāri bija iekļauti PSRS KP plēnumu lēmumi un definēti etnogrāfijas uzdevumi to kontekstā, tāpat atzīmējot Ļeņina, Staļina, Marksa jubilejas vai nāves gadadienas, sniegti teorētiski ievadraksti, kā viņu atziņas izmantojamas etnogrāfiskos pētījumos. Jubilejas numuri izdoti, arī atzīmējot gadadienu, kad kāda no republikām *iekļāvusies* PSRS. Izdevuma rubrikas – “Vispārējās etnogrāfijas un antropoloģijas jautājumi” (teorētiskā daļa), “PSRS etnogrāfijas un antropoloģijas materiāli un pētījumi”, “Hronika” (PSRS ZA EI gada pārskati, lauka pētījumu atskaites sesijas), “Zinātnes dzīve”, “Kritika un bibliogrāfija”.

Caurskatot izdevuma numurus, secināms, ka Latvijas PSR un latviešu zinātnieku – antropologu (bioarheologu), arheologu, vai etnogrāfu – vārdi visbiežāk pieminēti sadaļā “Hronika” vai “Zinātnes dzīve”. Tajā atskaitēs par PSRS ZA EI darbu aprakstītas Ludmilas Terentjevas (1910–1982) vadībā notikušās kompleksās ekspedīcijas Baltijas republikās, vai kāds no “nacionālajiem kadriem” atskaitījies par ikgadējās arheoloģiskajās/etnogrāfiskajās ekspedīcijās paveikto. Salīdzinoši maz zinātnisku publikāciju un recenziju, kuru autori bija latviešu zinātnieki. Biežāk publicēti – R. Deņisova, I. Leinasare, H. Strods u. c.

Meklējot cēloņus tam, šobrīd hipotētiski izdalāmi trīs: 1) publikācijas noteiktu apsvērumu dēļ noraidītas; 2) LPSR materiālu regulāri publicēja PSRS ZA EI darbinieces: L. Terentjeva un R. Grigorjeva; 3) LPSR sāka izdot līdzīgo “Arheoloģiju un etnogrāfiju” (1957).

¹ Referāts un tēzes sagatavotas projektā “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp -2023/1-0052)

From the Centre to the Periphery and Back.
Latvian (Soviet) Ethnography in the Journal “Sovetskaya Etnografija”¹

Dr. hist. **Ilze BOLDĀNE-ZEĻENKOVA**

Institute of Latvian History, University of Latvia

On 14 August 1946, Daina Zemzare (1911–1971), a philologist in charge of ethnography, began working at the newly founded Institute of History and Material Culture of the Academy of Sciences of the Latvian SSR. She was involved in the processes that resulted with the inclusion of Latvian (Soviet) ethnography in the Soviet ethnography network, whose centre was the Institute of Ethnography of the Academy of Sciences of the USSR, named after Miklouho Maclay (hereinafter, USSR AS IE). This controlled both the agenda and format of ethnographers’ work (plan discussions, report sessions) and its content (what should be studied? how should it be studied? why should it be studied?). While working with D. Zemzare’s archival fund (LNB, A 143), her manuscripts and work notes demonstrate that the ideological and theoretical foundations for research were frequently sought in the periodical “Sovetskaya Etnografija” (1926–1991) issued by the USSR AS IE. It was an important periodical for Latvian Soviet ethnographers throughout the Soviet occupation. The above piqued my interest; how much and in what ways were the studies of Latvian (Soviet) ethnographers reflected in this periodical?

Reviewing the issues of “Sovetskaya Etnografija” published since 1946 (initially four, later – six issues per year), it was possible to infer that its form and structure altered very little during that period. It regularly included the decisions of the congresses of the CPSU and defined the tasks of ethnography in their context; it also marked the jubilees or death anniversaries of Lenin, Stalin, and Marx and provided theoretical introductions on how their findings could be used in ethnographic research. Jubilee issues were also released to commemorate the anniversary of one of the republics *entering* the Soviet Union. The edition’s rubrics included “General Issues of Ethnography and Anthropology” (theoretical), “Materials and Research of Ethnography and Anthropology of the USSR”, “Chronicle” (annual reports of the USSR AS EI, field research report sessions), “Life of Science”, and “Critics and Bibliography”.

The analysis of the publications leads to the conclusion that the names of Latvian SSR and Latvian scientists were most often mentioned in the “Chronicle” section. It included information about the complex expeditions in the Baltic republics led by L. Terentieva (1910–1982), an employee of USSR AS IE, as well as Latvian reports on the results of the previous year’s field works. Latvian scientists published and reviewed relatively few scientific works. The most frequently published authors were R. Denisova, I. Leinasare, H. Strods, etc. Looking for explanations of such situation, three hypotheses are currently put forward: 1) the articles were rejected for certain reasons; 2) L. Terentieva and R. Grigorieva regularly published the content of LSSR; 3) “Archeology and Ethnography” with a similar structure and idea began to be published in LPSR in 1957.

¹ The paper and thesis were prepared within the project “Ethnographer, Society and Art: Symbiosis of Ethnology, Art and the Discourse of Soviet Colonialism in Latvia” (lzp-2023/1-0052).

**Etnologs vienpatnis koloniālas pētnieciskas misijas izskaņā.
Ziedonis Ligera un Marsela Griola skola**

Anna E. GRIĶE, Ph. D.

Latvijas Universitāte

Agita LŪSE, Ph. D.

Rīgas Stradiņa Universitāte

Vaicāts par latvieša Ziedoņa Ligera (1917–2001) pētniecisko darbu Francijā, etnoloģijas vēstures speciālists Eriks Žolī atbildēja: “Pat nezinu, kam varētu būt saglabājušās atmiņas par Ligeru, jo visa tā paaudze ir izzudusi.”¹ “Tā paaudze” – pētnieki, kas Marsela Griola vadībā ilgāk par pusgadsimtu īstenoja ekspedīcijas Subsahāras Āfrikā. Pēdējās no tām norisinājās Nigēras vidusteces teritorijās. To vajadzībām tika uzbūvēta peldoša laboratorija. Ligera, iegūvis doktora grādu Sorbonnā, uz tās klāja aizvadīja deviņus etnogrāfiska darba gadus. Iegūtie dati iegūla 12 grāmatās un daudzos zinātniskos rakstos. Vēl 1970. gados Ligera šīs publikācijas parakstīja kā Nacionālā zinātnisko pētījumu centra (CNRS) pētnieks. 1980. gados viņš šo statusu zaudēja – viņa publikācijas, kas galvenokārt dokumentē materiālo kultūru, mītus un rituālus, netika augstu novērtētas. Skaidrojums, kādēļ tas tā, šķiet, slēpjas sarežģītajās etnogrāfijas, etnoloģijas un antropoloģijas attiecībās.

Klods Levi-Stross savulaik norādīja, ka etnogrāfi fiksē noteiktas kultūras, etnologi tās analizē, bet antropologi – salīdzina iegūtos rezultātus konceptuālā līmenī. 20. gs. vidū disciplīnas virzienu Francijā sāka noteikt Levi-Stross un Žoržs Balandjē, uzņemoties konceptuālo darbu. “Griola skola” ar tās uzsvāru uz detalizētu dokumentāciju, piedzīvoja norietu. Šajā kontekstā Ligera pētījumi lielākoties palika bez ievēribas. Viņš datus bija iegūvis saskaņā ar Griola programmu, par prioritāti uzskatot dokumentēšanu, bet konceptualizāciju galvenokārt atstājot plašākai pētnieku kopai. Taču pēc Griola nāves tā savulaik pulcētie pētnieki bija izklīduši, strādāja katrs ar saviem datiem. Atrautībā no koleģiālas vides un pētnieciskas sinerģijas, Ligera ar savu milzīgo datu vākumu palika viens un veltīja teju gigantiskas pūles, lai to sistematizētu un publicētu. Iespējams, šādi Ligera puda atbildību par viņam uzticētās misijas novešanu galā.

¹ Annas E. Griķes personiska korespondence 13.03.2023.

A Solitary Ethnologist at the End of a Colonial Research Mission.

Ziedonis Ligers and the School of Marcel Griaule

Anna E. GRIĶE, Ph. D.

University of Latvia

Agita LŪSE, Ph. D.

Rīga Stradiņš University

When asked about the research implemented by Latvian Ziedonis Ligers (1917–2001) in France, Eric Jolly, a specialist in history of ethnology, replied: “I don’t even know who would have retained memories of Ligers, since all that generation has faded.”¹ “That generation” refers to the researchers who, led by Marcel Griaule, conducted expeditions in Sub-Saharan Africa for more than half a century. The latter took place in the areas of the middle course of Niger River. For that purpose, a floating laboratory was built. Ligers, who had defended his doctoral thesis in Sorbonne, spent 9 years of ethnographic work aboard. The findings resulted in 12 books and numerous scientific articles. Until 1970s, Ligers signed his publications as a researcher at the French National Centre for Scientific Research (CNRS). He lost the status of researcher in the 1980s. Moreover, his publications, which mainly documented material culture, myths, and rituals, did not gain recognition. The reason could be hidden in the complex relationship between ethnography, ethnology, and anthropology.

Claude Levi-Strauss once pointed out that ethnographers record data about different cultures, ethnologists analyse them, and anthropologists compare the results at a conceptual level. In the mid-20th century, the focus of ethnological research in France began to shift and was determined by Levi-Strauss and George Baladier who took on this conceptual work. Griaule’s school, with its emphasis on detailed documentation, waned in significance. In this context, Ligers’ research largely went unnoticed. He had obtained the data under Griaule’s programme, prioritizing documentation but leaving conceptualization to the broader pool of researchers. After Griaule’s death, the team of once-assembled researchers dispersed, each working with their own data. Away from colleagues and exploratory synergy, Ligers was left alone with his extensive collection of data and made an immense effort to systematize and publish his work. Perhaps in this way, Ligers expressed responsibility for bringing the mission entrusted to him to an end.

¹ From Anna E. Griķe personal correspondence 13.03.2023.

Etnogrāfija padomju Igaunijā: pētniecības jomu izvēle¹

Indrek JÄÄTS, Ph. D.

Igaunijas Nacionālais muzejs

Kopš 2019. gada Igaunijas Nacionālajā muzejā ir izveidota neliela Igaunijas etnoloģijas (etnogrāfijas) vēsturei veltīta darba grupa. Esam koncentrējušies uz laika posmu no 1918. līdz 1991. gadam, un galvenais mērķis ir izveidot kolektīvu monogrāfiju. Igaunijas etnogrāfijas centrālais izpētes objekts šajā periodā bija igauņu tauta. Tādēļ šai pētnieciskajai disciplīnai bija ļoti nozīmīga loma igauņu pašizpratnes attīstībā un mūsdienu Igaunijas sabiedrības veidošanā. Mēs uzskatām, ka šai lomai līdz šim nav pievērsta pietiekami liela akadēmiskā uzmanība.

Padomju varas perioda kontekstā mūs interesē etnogrāfijas funkcijas saistībā ar dažādiem sabiedriskajos procesos iesaistītajiem (dažādiem valsts varas institūciju atzariem, Igaunijas intelektuāļiem un pilsonisko sabiedrību). Vēlamies arī noskaidrot saiknes starp igauņu nacionālismu un etnogrāfiju padomju laikā. Pirms Otrā pasaules kara etnogrāfija tika uzskatīta par vienu no Igaunijas nacionālajām zinātnēm. Mēs izvīzām apgalvojumu, ka šo lomu lielā mērā izdevās saglabāt arī padomju laikā, īpaši no 50. gadu vidus. Pēctecību nodrošināja daži pirmskara laikā izglītoti zinātnieki, kuri savas atziņas nodeva jaunajai paaudzei. Mēs apskatām šīs pētniecības jomas vēsturi plašā reģionālā kontekstā, īpašu uzmanību pievēršot igauņu etnogrāfu sakariem ar ārvalstīm. Attiecības ar Rietumu kolēģiem (arī emigrējušajiem igauņiem) varēja atsākties tikai līdz ar 50. gadu beigām. Bieži vien Somija pildīja starpnieka uzdevumu. Būtiskas bija arī attiecības ar padomju kolēģiem (tai skaitā Latviju un Lietuvu), kas kļuva samērā intensīvas Maskavas virzītās padomju etnogrāfijas kontekstā (etnoģenēzes pētījumi, Baltijas atlanta projekts). Viena ievērojama, varbūt pat izņēmuma rakstura igauņu etnogrāfijas iezīme bija interese par somugriem (radniecīgām tautām).

¹ Referāts un tēzes sagatavotas projektā ERM10-6/2019-EE "A history of Estonian ethnology" (Igaunijas etnoloģijas vēsture).

Ethnography in the Soviet Estonia. Mapping the Research Field¹

Indrek JÄÄTS, Ph. D.

Estonian National Museum

Since 2019, a small working group dedicated to the history of Estonian ethnology (ethnography) has been established at the Estonian National Museum. We have been focusing on the period spanning 1918–1991, with the ultimate goal of producing a collective monograph. The central object of study in Estonian ethnography during that period was the Estonian people, and as such the discipline has played a very important role in the formation of Estonian self-perception and the building of modern Estonian society. We feel that this role has not received sufficient academic attention so far.

Concerning the Soviet period, we are interested in the functions of ethnography for different actors (different branches of state authorities, Estonian intelligentsia and civic society). What about the links between Estonian nationalism and ethnography in the Soviet time? Before WWII, ethnography was considered one of the national sciences in Estonia. We claim that the discipline largely managed to maintain this role during the Soviet period, especially from the mid-1950s onwards. The continuity was ensured by a few pre-war educated scholars who passed on their insights to a new generation. We look at the history of the discipline in a broad regional context and are interested in the foreign links of Estonian ethnographers. Relations with Western colleagues (including the Estonians who had emigrated) could continue only since the late 1950s. Often, Finland performed the task of a mediator. Relations with Soviet colleagues (including Latvia and Lithuania) were also important and became quite lively in the context of Soviet ethnography directed from Moscow (ethnogenesis research, the Baltic Atlas project). One notable, perhaps even exceptional feature of Estonian ethnography was the interest in the Finno-Ugrians (kindred peoples).

¹ The study is supported by the project ERM10-6/2019-EE “A history of Estonian ethnology”.

Vispārējās etnogrāfijas un latviešu tautas mākslas kursi
LVU Filoloģijas fakultātes Mākslas zinātņu nodaļas programmā¹

Dr. art. **Jānis KALNAČS**

Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts

1944. gadā padomju armijas reokupētajā Rīgā Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātē darbu uzsāka Mākslas zinātņu nodaļa. Apgūstamos kursus var iedalīt vairākās grupās – valodas, obligāti ideoloģiskie un speciālie kursi, starp kuriem bija vispārīgā etnogrāfija un latviešu tautas māksla. Abus minētos kursus lasīja docents Jānis Niedre, un to programmas saglabājušās Latvijas Valsts arhīvā.

Vispārīgās etnogrāfijas programma kritizē šīs nozares ideālistiskos formulējumus un 20. gs. “reakcionārās” teorijas. Tām pretstatīta “progresīvā” padomju etnogrāfija, kas balstīta marksisma-ļeņinisma klasiķu darbos, uzsverot tautu kolektīvo materiālu ražošanu un ideoloģisko veidojumu atbilstību sociāli ekonomiskajām formām. Kursu noslēdz apgalvojums: “Etnogrāfija – tautas progresa ierocis Padomju Savienībā, bet tautas verdzināšanas ierocis kapitālistiskajās zemēs.”

Arī latviešu tautas mākslas programmā kritizētas tautas mākslas rašanās ideālistiskās teorijas, tām pretstatot marksisma klasiķu un Maksima Gorkija domas, uzsverot tautas mākslas materiālo pamatu un šķiru attiecību nozīmi. Apskatīta latviešu tautas mākslas pētniecības vēsture, kritizējot “buržuāziskā tautiskā romantisma skolu” un it īpaši tās pētniecību “buržuāziskajā” Latvijā. Tautas māksla kursā izprasta plaši, aptverot tērpus, rotas, keramiku, metālkalumus, kaula izstrādājumus, koka celtnes, iedzīves priekšmetus, kā arī kokgriezumus un koka tēlniecību. Programmu noslēdz prognoze par latviešu tautas mākslas izredzēm sociālistiskajā iekārtā, kad tās darinājumi iegūšot “jaunas formas un jaunu idejisko saturu”. Šajā kursā teorētiski apgūto studentes Rasma Lāce un Mirdza Slava apliecināja diplomdarbos par latviešu tautas mākslas tēmām.

¹ Referāts un tēzes sagatavotas projektā “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-0052).

**Ethnography and Latvian Folk Art in the Curriculum of the Art History Department
of the Faculty of Philology at the State University of Latvia¹**

Dr. art. **Jānis KALNAČS**

Institute of Art History, Art Academy of Latvia

When Riga was re-occupied by Soviet army in 1944, the Faculty of Philology of the State University of Latvia opened a study programme in Art History. Its courses can be divided into several groups – languages, obligatory ideological, as well as special courses including general ethnography and Latvian folk art taught by assistant professor Jānis Niedre. Their programmes are preserved in the State Archive of Latvia.

The general ethnography programme criticizes idealistic definitions and “reactionary” 20th century theories of this discipline. They are confronted by the “progressive” Soviet ethnography, based on the works by the classics of Marxism-Leninism, stressing collective production of material goods and conformity of ideological formations to socio-economic forms. The course is closed with the statement: “Ethnography is a weapon of progress for people in Soviet Union, but an instrument of enslavement for people in capitalistic countries.”

The Latvian folk art programme also criticized idealistic theories about the origin of folk art, confronting them with statements by Marxist classics and the writer Maxim Gorky, stressing the material basis of folk art and the importance of class relations. It addressed the research history of Latvian folk art, denouncing the “school of the bourgeois national romanticism” and particularly the research in the “bourgeois” pre-war Latvia. Folk art in the programme is understood broadly, including costumes, jewellery, ceramics, blacksmith works, bone objects, wooden buildings, domestic appliances, as well as wooden carvings and sculptures. The programme concludes with a forecast about the perspectives of Latvian folk art in socialistic society, when its products would acquire “new forms and new ideological content”. Students Rasma Lāce and Mirdza Slava used the theoretical background of this course in their diploma papers.

¹ The paper and thesis were prepared within the project “Ethnographer, Society and Art: Symbiosis of Ethnology, Art and the Discourse of Soviet Colonialism in Latvia” (Izp-2023/1-0052).

Anna Krastiņa. Etnogrāfe Padomju Latvijā: iespējas, ierobežojumi un sasniegumi¹

Dr. hist. **Anete KARLSONE**
LU Latvijas vēstures institūts

Etnoloģijas nozares vēsture, zināšanu veidošana un uzkrāšana Latvijā padomju okupācijas periodā ir izprotama caur atsevišķu pētnieku dzīvesstāstiem.

Anna Krastiņa (1919–2006) bija viena no tā laika etnogrāfēm. Viņas darbības izpēte palīdz saprast padomju zinātnes sistēmu, tās funkcionēšanu un iespaidu, ko sistēma atstāja uz atsevišķa pētnieka dzīvi.

Pētījumā izmantoti Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva un Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta Etnogrāfisko materiālu krātuves dokumenti, kā arī zinātnisko rakstu un citu materiālu publikācijas.

A. Krastiņas radošajā biogrāfijā nozīmīga vieta bija izglītībai. Viņa absolvēja Latvijas Mājturības institūtu, gadu studēja LU Arhitektūras fakultātē un pabeidza Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas Mājturības un tehnoloģiju fakultāti. 1951. gadā A. Krastiņa uzsāka darbu LPSR Zinātņu Akadēmijas Etnogrāfijas un folkloras institūtā, kopš 1956. gada to turpināja Vēstures un materiālās kultūras institūtā (no 1960. gada Vēstures institūts). Viņas galvenā pētniecības tēma bija tautas celtniecība, bet 1960. gados, paralēli tai, viņa sāka gatavot publikācijas arī par tautas uzturu. 1958. gadā Krastiņa aizstāvēja zinātņu kandidāta disertāciju un 1959. gadā publicēja to kā monogrāfiju *Zemnieku dzīvojamās ēkas Vidzemē klaušu saimniecības sairšanas un kapitālisma nostiprināšanās laikā*. Viņa sarakstījusi arī astoņas apakšnodaļas par mājokļiem un uzturu dažādos vēstures periodos kolektīvajā monogrāfijā *Latviešu etnogrāfija* (1969). Tomēr pēc šī izdevuma iznākšanas zinātniskos rakstus viņa vairs npublicēja.

Lūzuma sākumposms viņas zinātniskajā karjerā bija viņas neiekļaušana 1964. gadā Maskavā rīkotajā starptautiskajā etnogrāfu un antropologu kongresa dalībnieku skaitā, norādot, ka Latvijas PSR neesot atbilstoša līmeņa pētījumu par tautas celtniecību. A. Krastiņas zinātniskā darbība turpmāk izpaudās galvenokārt dalībā etnogrāfiskajās ekspedīcijās un zinātniskās konferencēs. Paralēli tam viņa strādāja pie Baltijas etnogrāfiskā atlanta sagatavošanas par celtniecību, tomēr šo darbu viņa tā arī nepabeidza.

1975. gadā Etnogrāfijas sektora vadītājs institūta direktoram lūdza atbrīvot A. Krastiņu no darba, kā vienu no iemesliem viņas neapmierinošajam darbam, minot viņas mājturības izglītību un vēsturnieces izglītības trūkumu. Iespējams tas bija arī viens no iemesliem A. Krastiņas neiekļaušanai starptautiskā kongresa dalībnieku skaitā. Padomju Savienībā etnogrāfijai bija jābūt daļai no vēstures nozares.

¹ Referāts sagatavots Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (Izp-2023/1-052) ietvaros.

Anna Krastiņa. Ethnographer in Soviet Latvia: Opportunities, Limitations, and Achievements¹

Dr. hist. **Anete KARLSONE**

Institute of Latvian History, University of Latvia

The history of the field of ethnology, formation, and accumulation of knowledge in Latvia during the Soviet occupation can be understood through the life stories of individual researchers. Anna Krastiņa (1919–2006) was one of the ethnographers of that time. Studying her activities and efforts helps to understand the Soviet scientific system, its functioning, and the impact that system left on the life of an individual researcher.

The current research used the documents of the National Archives of Latvia, the State Archives of Latvia, and the Ethnographic Materials Repository of the Institute of Latvian History of the University of Latvia, as well as publications of scientific articles and other materials.

The education of Anna Krastiņa had an important place in her biography. She graduated from the Institute of Home Economics of Latvia, studied for one year at the Faculty of Architecture of the University of Latvia, and also graduated from the Faculty of Home Economics and Technology of the Latvian Academy of Agriculture. In 1951, Krastiņa started working at the Institute of Ethnography and Folklore of the Academy of Science of Latvian SSR (since 1956, the Institute of History and Material Culture, since 1960, the Institute of History). Her main research topic was traditional buildings, but in the 1960s, in parallel, she also started to prepare publications on traditional food. In 1958, Krastiņa defended his candidate of sciences thesis and in 1959 published it as a monograph: *Peasants' dwellings in Vidzeme during the period of corvee disintegration and the strengthening of capitalism*. She wrote further eight subsections (on housing and food in different periods of history) in the collective monograph *Latvian Ethnography* (1969). However, after the release of this edition, she no longer published scientific articles. The initial stage of the break in her scientific career was her non-inclusion in the number of participants in the International Congress of Ethnographers and Anthropologists held in Moscow in 1964. It was indicated that an adequate level of research on building in the Latvian SSR was lacking. Krastiņa's scientific activity was further manifested mainly in participation in ethnographic expeditions and scientific conferences. Simultaneously, she worked on the preparation of the Baltic ethnographic atlas dedicated to buildings, but she never completed this work.

In 1975, the head of the Ethnography sector asked the Director of the Institute to dismiss Krastiņa from her position, amongst the reasons for deeming her work unsatisfactory citing her home economics background and her lack of education as a historian. Perhaps this was also one of the motives for not including Krastiņa among the participants of the international congress. In the Soviet Union, ethnography was considered a part of the field of history.

¹ This paper is a part of the project “Ethnographer, Society and Art: Symbiosis of Ethnology, Art and the Discourse of Soviet Colonialism in Latvia” funded by the grant of the Latvian Council of Science (Izp-2023/1-0052).

Jūlijs Straume – mākslinieks un etnogrāfs.

Kaukāza mantojums

Dr. hist. **Imants ĻAVIŅŠ**

Ekonomikas un kultūras augstskola

Viens no izcilākajiem latviešu lietišķās mākslas meistariem ir tekstilmākslinieks Jūlijs Straume (1874–1970). Latvijā viņš ir plaši pazīstams kā paklāju dizaina autors, kas šeit iedzīvināja un popularizēja persiešu aušanas tehniku, kura pārsvarā tiek izmantota Tuvajos un Vidējos Austrumos. Mazāk zināma Latvijā ir viņa darbība pedagoģijas un etnogrāfijas laukā. Ievērojamu daļu dzīves – no 1907. līdz 1923. gadam – viņš pavadīja Kaukāzā, vācot, apkopojot un studējot Kaukāza tautu tradicionālo mākslu un amatniecību, tai skaitā arī paklājus. 1907. gadā Kaukāza Mājamatniecības komiteja nolēmj aicināt darbā aušanas instruktorus un mākslinieku, kura galvenais uzdevums ir atjaunot senās ornamentālās kultūras tradīcijas paklāju darināšanā. Ar šādu uzdevumu Kaukāzā nonāk J. Straume. Kā Mājamatniecības komitejas māksliniekam, J. Straumem bija jāpiedalās etnogrāfisko materiālu vākšanas ekspedīcijās. Tajās tika iegādāti vai kopēti augstvērtīgākie mājamatniecības izstrādājumi. Šie artefakti tika uzskaitīti un katalogizēti topošā Kaukāza Mājamatniecības muzeja vajadzībām, par kura dibinātāju tiek uzskatīts tieši J. Straume. Šodien J. Straumes ekspedīcijās apzinātais reģions skar piecu dažādu valstu – Krievijas, Azerbaidžānas, Armēnijas, Gruzijas un Turcijas teritorijas. Viņš piedalījās arī akadēmiķa Nikolaja Marra (1865–1934) vadītajā arheoloģiskajā ekspedīcijā uz Ani – armēņu Bagratīdu dinastijas (885–1045) valdnieku seno galvaspilsētu –, kas atrodas tagadējās Turcijas teritorijā. Tur viņš vāca un kopēja arhitektūras rotājumus, senos rokrakstus un miniatūras.

Diemžēl viņa Kaukāza perioda bagātīgās Kaukāza mājamatniecības muzejam vāktā kolekcija, sākoties Pirmajam pasaules karam, tika evakuēta uz Krievijas iekšieni un tur nezināmos apstākļos gāja zudumā. Uz Latviju atvesto Kaukāza ekspedīcijās savākto materiālu viņš turpināja apstrādāt visa mūža garumā. Šobrīd daļa no Straumes savāktā etnogrāfiskā materiāla atrodas Gruzijas un Latvijas atmiņas institūcijās.

Jūlijs Straume – Artist and Ethnographer.

Heritage of the Caucasus

Dr. hist. **Imants ĻAVIŅŠ**

EKA University of Applied Sciences

Textile artist Jūlijs Straume (1874–1970) is one of the most outstanding masters of Latvian applied art. In Latvia, he is known mainly for his carpet designs and his attempt to revive and popularize the Persian technique of weaving, which is mostly characteristic to the Near and Middle East. Less known in Latvia is his activity in the field of education and ethnography. He spent a significant part of his life – from 1907 to 1923 – in the Caucasus region, collecting, compiling, and studying the local traditional arts and crafts, including carpet weaving. In 1907, the Committee for Domestic Crafts of the Caucasus decided to recruit weaving instructors and an artist, whose main task was to revive the ancient ornamental culture tradition in carpet making. This was the reason why Straume arrived in the Caucasus. As an artist, employed by the Domestic Crafts Committee, Straume had to participate in fieldwork to collect ethnographic material. The most valuable handicraft items were either bought or copied. These artifacts were listed and catalogued for the collection of the future Museum of Caucasian Domestic Crafts, the founder of which was Straume. Today, the region explored by Straume covers the territories of five countries – Russia, Azerbaijan, Armenia, Georgia, and Turkey. He had also participated in the archaeological expedition, conducted by academician Nikolay Marr (1865–1934), to Ani – formerly the ancient capital of the rulers of the Armenian Bagratid Dynasty (885–1045), in the territory of present-day Turkey. There, he collected artifacts and made copies of architectural decorations, ancient manuscripts, and miniatures.

Unfortunately, at the beginning of the First World War, the rich ethnographic legacy, collected by him during the Caucasian period for the Museum of Caucasian Domestic Crafts was evacuated to Russia and perished there under unknown circumstances. Yet, throughout his life Straume continued to process the Caucasian expedition material he had brought to Latvia. Currently, part of the ethnographic material collected by Straume is preserved in the memory institutions of Georgia and Latvia.

Kā pielāgoties padomju varai? Divu igauņu etnologu pieredze, 1940–1941

Marleen METSLAID, Ph. D.
Igaunijas Nacionālais muzejs

Rakstā sīkāk aplūkots pirmais padomju gads Igaunijas etnoloģijā, analizējot divu ievērojamu igauņu etnologu darbību. Aplūkoju viņu izdzīvošanas stratēģijas padomju okupācijas apstākļos no 1940. līdz 1941. gadam. Ferdinands Linnuss (*Ferdinand Linnus*, 1895–1942) bija Igaunijas Nacionālā muzeja direktors, Gustavs Renks (*Gustav Ränk*, 1902–1998) – Tartu Universitātes asociētais profesors etnogrāfijā. Viņiem izdevās turpināt darbu 1940. gadā, tomēr katrs izmantoja citādu stratēģiju, lai pielāgotos pārmaiņām. Iemesli meklējami gan abu etnologu pasaules uzskatu, gan politiskās nostājas atšķirībās.

Linnuss bija pieredzējis muzeja vadītājs un padomju vara vēlējās izmantot viņa zināšanas. Sadarbošanās ar režīmu viņa gadījumā, iespējams, sakņojās tajā, ka Linnuss izjuta vilšanos Igaunijas valsts muzeju politikā. Pieļaujams arī tas, ka viņa sociālistiskā pagātne sākotnēji veicinājusi ar režīmu saistītas ilūzijas. Kā vadošās etnogrāfijas institūcijas direktors Linnuss tika lūgts rakstīt recenzijas padomju žurnāliem par igauņu etnoloģiju. Divus no šiem, visticamāk, ideoloģiskajiem rakstiem viņš uz Ļeņingradu nosūtīja tikai 1941. gada pavasarī.

Universitātes sovietizācijas rezultātā Renks nonāca arheoloģijas katedras pakļautībā. Lai gan ideoloģiskais spiediens bija smags, viņš turpināja lasīt lekcijas un veikt pētījumus tāpat kā iepriekš. Viņa stratēģija bija pēc iespējas ilgāk turēties pa gabalu no padomju pavēlēm. Tas zināmā mērā izdevās. Tā kā viņš bija nacionāli noskaņots intelektuālis, kolaborācija viņam bija nepieņemama.

Kā Linnusu, tā Renku padomju vara atšķirīgu iemeslu dēļ arestēja okupācijas beigās. Linnuss nomira 1942. gadā Krievijā, savukārt Renks tika atbrīvots pēc 9 dienām. Viņš turpināja strādāt par profesoru vācu okupācijas laikā un sagatavoja jaunu etnologu paaudzi, nodrošinot šīs pētniecības jomas nepārtrauktību. Tomēr 1944. gada rudenī Renks un vairāki viņa studenti aizbēga uz Rietumiem.

How to Adapt to Soviet Power? The Experiences of Two Estonian Ethnologists in 1940–1941

Marleen METSLAID, Ph. D.
Estonian National Museum

The paper takes a closer look at the first Soviet year in Estonian ethnology by analysing the activities of two prominent Estonian ethnologists. I examine their strategies for coping with the Soviet occupation in 1940–1941. Ferdinand Linnus (1895–1942) was the director of the Estonian National Museum, and Gustav Ränk (1902–1998) was the associate professor of ethnography at the University of Tartu. They managed to continue their work in 1940 but used different strategies to adapt to changes. The reasons could be found in the differences in their worldview, but also their position.

Linnus was an experienced museum manager whose knowledge the Soviet authorities wanted to exploit. His collaboration probably stemmed from his disappointment with the Estonian state museum policy. His socialist past may also have initially contributed to engendering illusions. As the director of the leading ethnographic institution, Linnus was asked to write review articles on Estonian ethnology for Soviet journals. He sent two of those probably ideological writings to Leningrad only in the spring of 1941.

Sovietisation of the university meant that Ränk was subject to the chair of archaeology. Although ideological pressures were strong, he continued lecturing and researching in the same way as before. His strategy was to stay away from the Soviet orders as long as possible and he succeeded to a certain extent. Since he was a nationally-minded intellectual, collaboration was unacceptable to him.

Linnus and Ränk were both arrested by the Soviets for different reasons at the end of the occupation. While Linnus died in 1942 in Russia, Ränk was released after 9 days. He continued to work as a professor under the German occupation and thus trained a new generation of ethnologists, which meant continuity for the discipline. However, Ränk himself and several of his students fled to the West in the autumn of 1944.

Latviešu un lietuviešu draudzība padomju laikos

Dr. Aukse NOREIKAITE

Vitauts Dižā universitāte

Kaut latviešu un lietuviešu draudzības un brālības ideja attīstīta no 19. gs. beigām un turpināta starpkaru periodā, tomēr padomju laikos tā kļuvusi arī par padomju ideoloģijas sastāvdaļu. Tautu draudzības jeb internacionālisma mērķis bija palīdzēt izveidot padomju pilsoņa identitāti. Referāta mērķis ir aplūkot, kāpēc būtu svarīgi pasīlīnāti pētīt šo tēmu dažādos aspektos. Tēmas analīzei nozīmīgi avoti ir muzeju krājumi, dažādu iestāžu arhīvi, padomju periodika, liecinieku (pasākumu dalībnieku) intervijas un personiskie arhīvi.

Lietuviešu un latviešu (kā arī citu padomju tautu) draudzības pasākumi notikuši daudzās iestādēs (jomās) – rūpniecībā, kolhozos un sovhozos, izglītības iestādēs, kultūras un zinātnes iestādēs u. tml. Raksturīgs pasākumu scenārijs – svinīgā sagaidīšana, dāvanu pasniegšana, darba pieredzes apmaiņa, ekskursijas, kultūras programma ar dziesmām un dejām, kopīgs mielasts un sarunas. Dažās jomās bija arī specifiskas aktivitātes, piemēram, kopīgas skolnieku (pionieru) nometnes, draudzīgās sacensības.

Analizējot padomju latviešu un lietuviešu tautu draudzības fenomenu, rodas dažādi svarīgi jautājumi: kā šī padomju internacionālisma ideoloģija ietekmēja lietuviešu un latviešu attiecības un uzskatus? Vai latviešu un lietuviešu draudzība padomju varai bija tiešām ērta, īstenojot internacionālisma politiku? Ko mums var atklāt latviešu un lietuviešu draudzības pasākumu analīze? Kādi bija padomju latvietības un lietuviskuma atribūti? Kādas ir kopīgās identitātes iezīmes u. tml.

Īpaša uzmanība jāpievērš Latvijas un Lietuvas pierobežas iedzīvotāju draudzībai. Te notikusi ne tikai oficiālā tautu draudzība ar svinīgiem pasākumiem, bet arī neformāla draudzība, kas palīdzējusi izdzīvot grūtajos laikos un veidot kopīgu pierobežas sociālo sistēmu. Daži kontakti un pasākumu tradīcijas pastāv arī mūsdienās. Savukārt populāri padomju laiku jēdzieni “draudzība” un “brālība” saglabājuši savu tiešo nozīmi.

Friendship of Latvians and Lithuanians During the Soviet Era

Dr. Aukse NOREIKAITE

Vytautas Magnus University

Although the concept of friendliness and brotherhood between Latvians and Lithuanians has existed since the end of the nineteenth century and lasted into the interwar period, it was also included into Soviet ideology throughout the Soviet era. The goal of the friendship of nations or peoples, also known as internationalism, was to develop the identity of Soviet citizen. The objective of this paper is to discuss the reasons why it is vital to explore this topic thoroughly from various perspectives. Museum collections, institutional archives, Soviet periodical press, interviews with witnesses (event participants), and personal archives are all important sources for analysing the topic.

Friendship-building activities between Lithuanians and Latvians (as well as other Soviet peoples) were held in a variety of institutions (areas), including industry, communal and state farms, educational institutions, cultural and scientific organizations, and so on. A typical event scenario included a festive welcome, gift presentation, exchange of work experience, excursions, a cultural programme featuring music and dance, a combined feast, and chats. In some places, there were also specific activities, such as combined student (pioneer) camps and friendly tournaments – competitions.

When analysing the phenomena of friendship between Soviet Latvians and Lithuanians, several key concerns arise: how did Soviet internationalism influence Lithuanian-Latvian interactions and notions? Was the relationship between Latvians and Lithuanians truly beneficial to the Soviet Union when implementing internationalist policy? What insights can we gain from analysing friendship events between Latvians and Lithuanians? What are the characteristics of Soviet Latvianness and Lithuanianness? What are the shared identifying characteristics, etc. etc.

Special consideration should be given to the friendship between the residents living on the Latvian and Lithuanian border. Not only did people establish official friendships in response to solemn occasions, but they also formed informal friendships that helped them survive difficult times and create a shared border social system. Some contacts and event traditions are still around today. On the other hand, popular Soviet-era concepts like “friendship” and “brotherhood” have preserved their literal meaning.

Nacionālā etnoloģija un seksuālā folklorā.
Pētījums par etnoloģisko zināšanu veidošanu komunistiskajā Rumānijā

Mircea PADURARU, Ph. D.

Jasī Aleksandra Joana Kuzas Universitāte

Šajā referātā aplūkoti veidi, kā rumāņu etnologi Čaušesku laikos izturējās pret tā saukto “neķītro” vai “pornogrāfisko” folkloras dokumentu pastāvēšanu. Līdztekus dažām no šajā nozarē valdījušā romantiskā laikmeta pārmantotām praksēm, piemēram, “neērtu” dokumentu pārrakstīšanai, aizliegšanai, ignorēšanai, kuras tika plaši izmantotas komunistiskajā etnoloģijā, daži zinātnieki mēģināja rast ceļus, lai aizstāvētu šo tautas tradicionālās jaunrades izpausmi. Te minami kautrīgie centieni, kurus veica tādi pētnieki kā Jons Diakonu (*Ion Diaconu*), kurš 20. gs. 30. gados mēģināja izmantot psihoanalīzi, lai aizstāvētu šādu “nepieklājību” pastāvēšanu, interpretējot tās kā daudzu nabadzīgo iedzīvotāju grustrācijas izpausmi, kā arī Ovīdiu Birleja (*Ovidiu Bîrlea*), kurš aizstāvēja erotikas arhaiskās un reliģiskās funkcijas, vai daži no tā laika nozīmīgākajiem folkloristiem – Petru Karamans (*Petru Caraman*), kurš uzsvēra pornoloģijas folkloristisko nozīmi, norādot uz tās galveno lomu lāsta maģiskās dimensijas samazināšanā vai citās izpausmēs. Šie folkloristi norādīja, ka viņi apguvuši komunistiskās etnoloģijas spēles noteikumus, nākot klajā ar pornoloģijas aizstāvību, kas, no vienas puses, ieviesa un cildināja nacionālkomunisma principus un intereses, savukārt, no otras puses, piedāvāja kā cieņpilnu, tā konvencionālu šīs kategorijas dokumentu etnoloģisku interpretāciju. Turklāt šo zinātnieku piedāvātās interpretācijas atspoguļoja veidus, kā politiskie imperatīvi veidoja šīs pētniecības nozares epistemoloģisko un konceptuālo horizontu.

National Ethnology and Sexual Folklore.

An Inquiry into the Production of Ethnological Knowledge in Communist Romania

Mircea PADURARU, Ph. D.

Alexandru Ioan Cuza University of IASI

This paper examines the ways in which Romanian ethnologists dealt with the presence of the so-called “obscene” or “pornographic” folklore documents during the times of Ceaușescu. Besides some practices inherited from the romantic age of discipline (rewriting, suppressing, ignoring uncomfortable documents – largely used in communist ethnology), some scholars tried to construct a defence of this regime of traditional creativity. The shy attempts of Ion Diaconu (who –in the 1930s tried to use psychoanalysis to defend that kind of obscenity as expressing the frustration of the many poor), Ovidiu Bîrlea (who made a case for the archaic and religious functions of the erotica) or Petru Caraman (who emphasized the folkloristic significance of pornography, pointing toward its key role in the erosion of the curse’s magical dimension or of other imprecations), some of the most important folklorists of the time, indicate that they mastered the rules of the game of communist ethnology, producing a defence that, on the one hand, was enforcing and celebrating the principles and interests of national communism, while, on the other hand, offered a both honourable and conventional ethnological interpretation of this category of documents. Moreover, their interpretations reflect the ways how political imperatives shape the epistemological and conceptual horizons of the discipline.

Etnogrāfiski pētījumi par padomju Lietuvas ģimenes tradīcijām

Rasa PAUKŠTYTĒ-ŠAKNIENĒ, Ph. D.

Lietuvas Vēstures institūts

Lai gan “Tradīcijas izgudrošana” (red. Ēriks Hobsbaums (*Eric Hobsbawm*), Terenss Rendžers (*Terence Ranger*)) tika izdota 1983. gadā, Padomju Savienībā par tradīciju izgudrošanu tika runāts jau krietni agrāk. Kā norādījusi Ilze Boldāne-Zeļenkova, kas pētījusi situāciju Latvijā padomju laikā, jaunās Latvijas PSR tradīcijas tika ieviestas no varas pozīcijām, turklāt izveidojot sarežģītu institucionālo infrastruktūru gan tradīciju ieviešanai, gan šī procesa uzraudzībai. Līdzīga situācija bija arī Lietuvā. Ar šiem procesiem saistītais problēmjautājums – cik lielā mērā Lietuvas etnologi padomju laikā piedalījās tradīciju veidošanas procesā, ja šo tradīciju “izgatavošanai” daudzos gadījumos bija nepieciešama etnogrāfa, šodienas izpratnē – etnologa, kvalifikācija.

Šis apskats ietver etnoloģiskos pētījumus, kas veltīti ģimenes tradīcijām padomju okupācijas laikā. Angele Višņauskaite (*Angelė Vyšniauskaitė*) bija pirmā, kas Lietuvā veica detalizētus ģimenes un ar ģimeni saistīto tradīciju pētījumus. Etnoloģe ģimenes tradīcijas definēja kā tradīciju kopumu, kas pavada svarīgākos notikumus cilvēka dzīvē – laulības, bērna piedzimšanu un vārda došanu, mirušo apbedīšanu un viņu piemiņas godināšanu. Vēlāk, veidojot civilos rituālus, šis jēdziens tika paplašināts, attiecinot to uz cita veida dzīves cikla posmiem, piemēram, bērnību, briedumu un vecumu. Apspriedīšu arī zinātniskās, kā arī lietišķās metodiskās publikācijas, kuru sagatavošanai daudzos gadījumos bija nepieciešama etnologa kvalifikācija.

Ethnographic Studies of Family Traditions in Soviet Lithuania

Rasa PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Ph. D.

Lithuanian Institute of History

Although “The Invention of Tradition” (edited by Eric Hobsbawm, Terence Ranger) was published in 1983, the invention of tradition was discussed in the Soviet Union earlier than that. As noted by Ilze Boldāne-Zeļenkova, who has studied the situation in Latvia during the Soviet period, the new traditions of the Latvian SSR were invented from the position of power, and a complex institutional infrastructure for inventing traditions and monitoring the process was developed. The situation was similar in Lithuania. The problematic question is to what extent Lithuanian ethnologists participated in the process of creating traditions during the Soviet era, the preparation of which in many cases required the qualification of an ethnographer, in today’s terms – an ethnologist.

An overview of ethnological research dedicated to family traditions during the Soviet period will be presented. Angelė Vyšniauskaitė was the first to conduct detailed studies of the family and family customs in Lithuania. The ethnologist defined family traditions as a set of customs accompanying the most important events in a person’s life – marriage, birth and naming of a child, burial of the dead and honouring their memory. Later, in the creation of civil rituals, this concept was extended to other stages of the life cycle, such as childhood, maturity and old age. I will also discuss scientific, as well as applied methodical publications, the preparation of which in many cases required the qualification of an ethnologist.

Aizraušanās ar “jaunā cilvēka” veidošanu un tautas kultūras iznīcināšana Rumānijā.

Gadījumu izpēte

Florența POPESCU-SIMION, Ph. D.

Rumānijas Zinātņu akadēmijas “Constantin Brăiloiu”

Etnogrāfijas un folkloras institūts

Rumānija ir viena no tām Eiropas valstīm, kas no 1945. līdz 1989. gadam tika pakļauta tiešai PSRS ietekmei. Komunistiskais režīms tur ieņēma vēl diktatoriskāku nostāju nekā citās komunistiskajās valstīs. Papildus parastajām brīvības ierobežošanas metodēm, kuras tajā laikā bija ierasta parādība visā Austrumeiropā, Rumānijas komunistiskajam režīmam bija divas galvenās raksturīgās iezīmes. Viena no tām – uzsvars uz dzimstības palielināšanu, lai radītu vairāk darba roku “sociālisma celtniecībai”. Sabiedriskajā dzīvē tas izpaudās kā abortu aizliegšana, kā arī plaša propaganda laulību popularizēšanai. Otra iezīme bija ideoloģija, kurā paradoksālā kārtā apvienojās komunisms un nacionālisms, radot tā saukto “nacionālkomunismu”, doktrīnu, kurā vienlaikus redzama ideja par protovēsturisko Rumāniju kā visas pasaules izcelsmes avotu, un komunisma principi (kopīpašums, ateisma vara utt.).

Tādējādi Rumānijas komunistiskais režīms cīnījās, lai radītu “jaunu cilvēku” – brīvu no reliģijas vai tradīcijām, izskaužot senās folkloras un reliģiskās prakses, tradīcijas un rituālus, kā arī atmiņu par tradicionālajiem mākslas darbiem un aizstājot visu to ar viltus folkloru, kura kalpoja par balstu nacionālistiskajiem meliem par tradīciju nepārtrauktību un veicināja lojalitāti vadonim. Dokuments ar nosaukumu “Rekomendācijas” (1976) ir liecība par uzbrukumu tautas tradīcijām un rituāliem, kurus bija paredzēts aizstāt ar jauniem, laicīga rakstura ieradumiem un mākslām, kas tika izgudroti no jauna vai pārstrādāti, lai īstenotu komunistiskos mērķus. Dialektoloģijas un etnoloģijas institūta (tagad – Etnogrāfijas un folkloras institūta) pētnieki, kuriem bija uzdots labot šo dokumentu, radīja pretēju rezultātu, manipulējot ar to un neitralizējot tajā iekļautos noteikumus, lai glābtu rumāņu tautas kultūru. Šis dokuments ir pierādījums tam, kas būtu varējis notikt ar Rumānijas sabiedrību, ja komunisms būtu guvis virsroku.

Fascination with the “New Man” and Destruction of Folk Culture in Romania.

Case Study

Florența POPESCU-SIMION, Ph. D.

“Constantin Brăiloiu” Institute of Ethnography and Folklore
of the Romanian Academy

Romania is one of the European countries which, from 1945 to 1989, fell under the direct influence of the USSR. The communist regime took an even more dictatorial stance there than in other communist countries. Apart from the usual ways of depriving people of liberty, commonplace in the entire Eastern Europe during that time, the Romanian communist regime had two main characteristic features. One of these was the emphasis placed on raising the birth rate, in order to produce more working hands committed to “constructing the socialism”. This led, in the social life, to the outlawing of abortions, as well as to a great amount of propaganda for marriages. The other feature was an ideology which managed to, paradoxically, combine communism with nationalism, resulting in the so-called “national-communism”, a doctrine combining the idea of a protohistoric Romania, seen as the origin of the world, and the communist principles (common property, rule of atheism etc.).

The Romanian communist regime thus struggled to create a “new man”, devoid of connections with religion or traditions, banishing the old folkloric and religious practices, customs and rituals, as well as the memory of traditional artistic creations, and replacing them with fakelore productions, which could, instead, support the nationalist lies of continuity and allegiance to a leader. A document titled “Recommendations” (1976) is a testimony of that assault on the traditional customs and rituals, destined to be replaced with new, laic habits and arts, invented or recycled, in order to accomplish communist purposes. The researchers from the Institute of Dialectology and Ethnology (now – the Institute of Ethnography and Folklore), tasked with amending this document, instead produced an opposite result, manipulating it in two ways, – neutralising its provisions in order to save the Romanian folk culture. This document is a proof of what could have happened with the Romanian society, had the communism prevailed.

Eduarda Voltera politiskā un teorētiskā metode etnogrāfijā

Vida SAVONIAKAITĒ, Ph. D.

Lietuvas Vēstures institūts

Kā Krievijas Imperiālās ģeogrāfijas biedrības pētnieks Eduards Volters spēja panākt savu impērisko pētījumu saskaņu ar lietuviešu un latviešu tautu politiskajiem mērķiem? Vai šis baltu etnogrāfs izmantoja paša nodibinātos starptautiskos akadēmiskos un sabiedriskos sakarus, lai apliecinātu lietuviešu un latviešu tautu unikalitāti? Kāda ir Voltera intelektuālās biogrāfijas un statistikas nozīme dekoloniālisma kontekstā?

Pētījums atklāja politiķu un intelektuāļu apskatīto problemātiku un domas par tautām laika posmā no 1882. līdz 1941. gadam; Te atklājas lietuviešu un latviešu ticējumi, kultūra, ģimenes un kopienas attiecības, paražu tiesības, attieksme pret etniskajām grupām un rasēm Lietuvā un ārpus tās. Savā darbā izmantošu salīdzinošo pieeju, lai atklātu latviešu etnogrāfa Voltera mantojuma nozīmi un ietekmi uz padomju laika teorētiskajiem jēdzieniem un koncepcijām, piemēram, evolucionismu, difuzionismu un nacionālās identitātes pētījumiem kopš 1941. gada. Darbā galvenā uzmanība pievērsta tādām tēmām kā etnogrāfijas jēdziens, evolucionisma ideju daudzveidība un agrīnais padomju laiks, difuzionisma izplatība materiālās kultūras studijās, kā arī apskatīts Voltera teorētiskais mantojums reģionālās vēstures un identitātes pētniecībā.

Political and Theoretical Approach of Eduards Volters in Ethnography

Vida SAVONIAKAITĖ, Ph. D.

Lithuanian Institute of History

How did Eduards Volters, a researcher at the Russian Imperial Geographical Society, reconcile his imperial research with the political goals of the Lithuanian and Latvian peoples? Did this Baltic ethnographer prove the uniqueness of the Lithuanian and Latvian peoples through his international academic and social connections? What is the significance of Volters' intellectual biography and statistics in decolonialism? The study revealed the issues and thoughts of politicians and intellectuals between 1882 and 1941 about the nations; Lithuanian and Latvian beliefs, culture, family and community relations, customary law, attitudes towards ethnic groups and races in Lithuania and beyond.

In my paper, I will use a comparative theoretical approach to reveal the significance and influence of the Latvian ethnographer Volters' legacy upon the Soviet era theoretical concepts, such as evolutionism, diffusionism and national identity studies since 1941. The paper will focus on the following issues: the concept of ethnography; the diversity of evolutionist ideas and the early Soviet era; the spread of diffusionism in material culture studies; Volters' theoretical legacy in regional history, and identity research.

Iegravēta un masveidā ražota tautas kultūra:

Vives Tolli gadījums

Elo-Hanna SELJAMAA, Ph. D.

Kultūras pētniecības institūts, Tartu Universitāte

Vive Tolli (1928–2020) bija ražīga un veiksmīga grafiķe. Par viņas iedvesmas avotiem kalpoja igauņu folklorā, kā arī dzimtas vēsture un viensēta Muhu salā, – tā visos laikos bijusi viens no iecienītākajiem igauņu etnogrāfu galamērķiem. Aizraujoties ar tautas kultūru kopumā un īpaši – ar tradīcijām un ticējumiem, viņa iepazinās ar arhīvu materiāliem un konsultējās ar folkloristiem un etnologiem Igaunijā un Somijā. Atšķirībā no daudziem laikabiedriem, Tolli tika ļauts doties ceļojumos ārpus Padomju Savienības robežām, šo braucienu laikā grafiķe guva radošus impulsus, kā arī nodibināja vērtīgus kontaktus. Strādājot Igaunijas PSR Valsts mākslas institūtā (mūsdienās – Igaunijas Mākslas akadēmijā), viņa izglītoja un ievadīja profesionālajā jomā vairākas grafiķu paaudzes

Līdzās mākslinieciski un tehniski vērīgu lielformāta ofortu veidošanai Tolli ieguva starptautisku atzinību ar pasaku grāmatu ilustrācijām. Šo ilustrāciju motīvi tika izmantoti pastmarkās, pastkartēs un citos sīkos iespieddarbos, kas tika radīti, lai attēlotu igauņu tautas kultūru. Sākot no 20. gadsimta 70. gadiem, tie tika tirāžēti tūkstošiem.

Šajā priekšlasījumā apskatītas igauņu tautas kultūras reprezentācijas Tolli radītajā padomju laika mākslā un pakāpeniskās izmaiņas tajā. Īpaša uzmanība pievērsta mijiedarbībai starp mākslinieces radītajiem ofortiem un attēliem, kas tika ražoti masu patēriņam. Rūpīgi pētot un interpretējot viņas darbus, gūstu pierādījumus tam, ka Tolli izstrādājusi pati savu motīvu repertuāru, lai plašāk atainotu igauņu folkloru un tautas kultūru. Papildus dažu šī repertuāra iezīmju analīzei es apspriežu grafikas kā tehnikas sniegtās iespējas šo vizuālo ideju masveida izplatīšanai un reflektēju par kontinuitāti starp padomju un postpadomju laika attēlojumiem.

**Folk Culture Etched and Mass Produced:
The Case of Vive Tolli**

Elo-Hanna SELJAMAA, Ph. D.

Institute of Cultural Research, University of Tartu

Vive Tolli (1928–2020) was a prolific and successful graphic artist, who drew inspiration from Estonian folklore, as well as from her family lore and homestead on the island of Muhu, one of the all-time favourite destinations of Estonian ethnographers. Fascinated by folk culture in general and by customs and beliefs in particular, she would familiarise herself with archival materials and consult folklorists and ethnologists in Estonia and Finland. Unlike many of her contemporaries, Tolli was allowed to travel outside the borders of the Soviet Union, gaining impulses, as well as valuable contacts from these trips. She taught and mentored several generations of printmakers at the State Art Institute of the Estonian SSR, today – the Estonian Academy of Arts.

Besides creating artistically and technically ambitious large-format etchings, Tolli gained international recognition for her illustrations of fairy tale books. The same motifs were used on stamps, postcards, and other small printed items, which were created to represent Estonian folk culture and circulated by the thousands from the 1970s onwards.

This presentation explores representations of Estonian folk culture in Tolli's Soviet-era art and gradual changes therein, zooming in on interactions between her etchings and images produced for mass consumption. Drawing on close reading of her works, I argue that Tolli developed her own repertoire of motifs for representing Estonian folklore and folk culture more broadly. In addition to analysing some of the hallmarks of this repertoire, I discuss the affordances of printmaking for distributing these visual ideas on a massive scale and reflect on continuities between Soviet and post-Soviet representations.

Padomju ideoloģijas lamatās.

Padomju Lietuvas kalendāro svētku etnoloģiskie pētījumi, 1945–1987

Žilvytis ŠAKNYŠ, Ph. D.

Lietuvas Vēstures institūts

Padomju Savienībā tradicionālo svētku etnoloģiskie pētījumi tika pieļauti tādā mērā, ciktāl tie deva ieguldījumu sociālistisko svētku konstruēšanā. Padomju Lietuvā, atšķirībā no Latvijas, padomju administrācija īpašu uzmanību pievērta kalendāro svētku un svinamo dienu, nevis ģimenes tradīciju sovetizācijai.¹ Līdz ar to padomju Lietuvas populārajā presē laika posmos no 1945. līdz 1956. un no 1961. līdz 1985. gadam (ar retiem izņēmumiem) netika publicēti pat raksti par tradicionālajiem kalendārajiem svētkiem.

Tomēr, neskatoties uz padomju ideoloģijas kontroli, 1979. gadā tika izdota Lietuvas etnoloģijas vēsturē pirmā monogrāfija, kas veltīta kalendārajiem brīvdienām, Prānes Dundulienes (*Pranė Dundulienė*) *Lietuvas kalendārs un lauksaimnieciskās tradīcijas*.² Lai gan grāmata tika pasludināta par marksisma-ļeņinisma metodoloģijā balstītu, tā bija veltīta tradicionālās kultūras analīzei un pat nepieminēja jaunos padomju svētkus un topošās sociālisma tradīcijas.

Lai analizētu situāciju saistībā ar kalendārajiem svētkiem veltītajiem pētījumiem padomju varas periodā, apskatīšu pētījumus, kuri veltīti pirmspadomju perioda kalendārajiem svētkiem un svinamajām dienām. Skaidrošu arī to, kādu vietu kalendārās tradīcijas ieņēma Viļņas Universitātes padomju laika etnogrāfijas kursu mācību programmās un diplomdarbu tēmās.

Sekmējot izpratni par tā laika situāciju kalendāra svētku izpētes jomā, apskatīšu arī saistību starp tradicionālajām un sociālistiskajām “kalendārajiem tradīcijām” mācību grāmatās un vispārīgajos akadēmiskās etnogrāfijas izdevumos, kā arī metodiskajos un zinātniskajos izdevumos.

¹ Petschura P., Serdant A., 1960. *Novaja zhizn', novye tradicii (iz opyta vnedrenija novych traditsij v Litovskoj i Latvijsskoj SSR)*. Moskva: Znanie, str. 23.

² Dundulienė Pranė, 1979. *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai*. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Vilniaus Darbo Raudonosios Vėliavos ir Draugystės ordinų V. Kapsuko universitetas.

In the Trap of Soviet Ideology.
Ethnological Studies of Calendar Holidays in Soviet Lithuania, 1945–1987

Žilvytis ŠAKNYŠ, Ph. D.

Lithuanian Institute of History

Ethnological studies of traditional holidays were tolerated in the Soviet Union insofar as they could contribute to the construction of socialist celebrations. In Soviet Lithuania, unlike in Latvia, the Soviet administration paid particular attention to the Sovietisation of calendar festivals and holidays rather than family traditions.¹ Hence, not even articles about traditional calendar festivities were published in the popular press of Soviet Lithuania in 1945–1956 and 1961–1985 (with rare exceptions).

However, despite the control of Soviet ideology, the first monograph in the history of Lithuanian ethnology devoted to calendar holidays, Pranė Dundulienė's "Lithuanian Calendar and Agrarian Customs", was published in 1979.² Although the book was declared to be based on Marxist-Leninist methodology, it was devoted to the analysis of traditional culture and did not even mention the new Soviet holidays and the socialist traditions that were being created.

In order to analyse the situation of research on calendar celebrations during the Soviet period, I will review the research on calendar festivals and holidays of the pre-Soviet period. I will also define the place of calendar customs in the curricula of ethnography courses and themes of diploma theses at Vilnius University during the Soviet period.

In order to understand the situation of the study of calendar festivities at that time, I will also examine the relation between traditional and socialist calendar customs in textbooks and academic ethnographic general publications, as well as in methodical publications and scientific publications.

¹ Petschura P., Serdant A., 1960. *Novaja zhizn', novye tradicii (iz opyta vnedrenija novych traditsij v Litovskoj i Latvijskoj SSR)*. Moskva: Znanie, str. 23.

² Dundulienė Pranė, 1979. *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai*. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija, Vilniaus Darbo Raudonosios Vėliavos ir Draugystės ordinų V. Kapsuko universitetas.

82. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2024

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
**LATVIJAS VĒSTURES
INSTITŪTS**

FLPP
FUNDAMENTĀLO UN
LIETIŠĶO PĒTĪJUMU
PROJEKTI

“Etnogrāfs, sabiedrība, māksla,
1940–1990” /

“Ethnographer, Society, and Art,
1940–1990”

Piektdien, 2024. gada 22. martā, plkst. 8.30

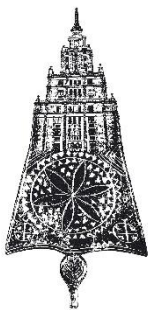
Kalpaka bulv. 4, 108. telpā, Rīgā

Programma / Programme

8.30–9.15	Reģistrācija / Registration	
I sesija / Sesson I (ENG)		
Vadītāja / Chair: Dr. hist. Anete Karlsonē		
9.15–9.30	Dr. hist. Anete Karlsonē LU Latvijas vēstures institūts / Institute of Latvian History, University of Latvia	Atklāšana / Opening
9.30–9.45	Dr. hist. Daina Bleiere LU Latvijas vēstures institūts / Institute of Latvian History, University of Latvia	Etnogrāfijas sovetizācijas pirmie soļi (1940–1941, 1944–1946) / The First Steps in Sovietization of Ethnography (1940–1941, 1944–1946)
9.45–10.00	Dr. art. Jānis Kalnačs Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts / Art Academy of Latvia Institute of Art History	Vispārējās etnogrāfijas un latviešu tautas mākslas kursi LUV Filoloģijas fakultātes Mākslas zinātņu nodaļas programmā / Ethnography and Latvian Folk Art in the Curriculum of the Art History Department of the Faculty of Philology at the State University of Latvia
10.00–10.15	Ph. D. Vida Savoniakaite Lietuvas Vēstures institūts / Lithuanian Institute of History	Eduarda Voltera politiskā un teorētiskā metode etnogrāfijā / Political and Theoretical Approach of Eduards Volters in Ethnography
10.15–10.30	Ph. D. Anna Elizabete Griķe LU / University of Latvia Ph. D. Agita Lūse Rīgas Stradiņa universitāte / Rīga Stradiņš University	Etnologs vienpatnis koloniālas pētnieciskas misijas izskaņā. Ziedonis Ligers un Marsela Griola skola / A Solitary Ethnologist at the End of a Colonial Research Mission. Ziedonis Ligers and the School of Marcel Griaule

10.30–11.00	Diskusija / Discussion	
11.00–11.15	Kafijas pauze / Coffee break	
II sesija / Session II (ENG / LV)		
Vadītāja / Chair: Dr. hist. Daina Bleiere		
11.15–11.30	Ph. D. Elo-Hanna Seljamaa Tartu Universitāte /University of Tartu	Iegravēta un masveidā ražota tautas kultūra: Vive Tolli gadījums / Folk Culture Etched and Mass Produced: The Case of Vive Tolli
11.30–11.45	Dr. hist. Anete Karlsonē LU Latvijas vēstures institūts / Institute of Latvian History, University of Latvia	Anna Krastiņa. Etnogrāfe Padomju Latvijā: iespējas, ierobežojumi un sasniegumi / Anna Krastiņa. Ethnographer in Soviet Latvia: Opportunities, Limitations, and Achievements
11.45–12.00	Ph. D. Marleen Metslaid Igaunijas Nacionālais muzejs / Estonian National Museum	Kā pielāgoties padomju varai? Divu igauņu etnologu pieredze, 1940–1941 / How to Adapt to Soviet Power? The Experiences of Two Estonian Ethnologists in 1940–1941
12.00–12.15	Dr. hist. Imants Ļaviņš Ekonomikas un kultūras augstskola / EKA University of Applied Sciences	Jūlijs Straume – mākslinieks un etnogrāfs. Kaukāza mantojums / Jūlijs Straume – Artist and Ethnographer. Heritage of the Caucasus
12.15–12.45	Diskusija / Discussion	
12.45–14.00	Pusdienu pārtraukums / Lunch break	
III sesija / Session III (ENG)		
Vadītāja / Chair: Dr. art. Ieva Pīgozne		
14.00–14.15	Ph. D. Indrek Jääts Igaunijas Nacionālais muzejs / Estonian National Museum	Etnogrāfija padomju Igaunijā: pētniecības jomu izvēle / Ethnography in the Soviet Estonia. Mapping the Research Field
14.15–14.30	Ph. D. Rasa Paukštytė-Šaknienė Lietuvos Vēstures institūts / Lithuanian Institute of History	Etnogrāfiski pētījumi par padomju Lietuvas ģimenes tradīcijām / Ethnographic Studies of Family Traditions in Soviet Lithuania
14.30–14.45	Ph. D. Žilvytis Šaknys Lietuvos Vēstures institūts / Lithuanian Institute of History	Padomju ideoloģijas lamatās. Padomju Lietuvas kalendāro svētku etnoloģiskie pētījumi, 1945–1987 / In the Trap of Soviet Ideology. Ethnological Studies of the Calendar Holidays in Soviet Lithuania, 1945–1987

14.45–15.00	Dr. hist. Ilze Boldāne-Zeļenkova LU Latvijas vēstures institūts / Institute of Latvian History, University of Latvia	No centra uz perifēriju un atpakaļ: latviešu (padomju) etnogrāfija izdevumā “Sovetskaja Etnografija” / From the Centre to the Periphery and Back. Latvian (Soviet) Ethnography in the Journal “Sovetskaya Etnografija”
15.00–15.30	Diskusija / Discussion	
15.30–15.45	Kafijas pauze / Coffee break	
IV sesija / Session IV (ENG / LV)		
Vadītāja / Chair: Dr. hist. Ilze Boldāne-Zeļenkova		
15.45–16.00	Ph. D. Florența Popescu-Simion “Constantin Brăiloiu” Etnogrāfijas un folkloras institūts / “Constantin Brăiloiu” Institute of Ethnography and Folklore of the Romanian Academy	Aizraušanās ar “jaunā cilvēka” veidošanu un tautas kultūras iznīcināšana Rumānijā. Gadījumu izpēte / Fascination with the “New Man” and Destruction of Folk Culture in Romania. Case Study
16.00–16.15	Ph. D. Aukse Noreikaitė Vītauta Dižā Universitātē / Vytautas Magnus University	Latviešu un lietuviešu draudzība padomju laikos / Friendship of Latvians and Lithuanians During the Soviet Era
16.15–16.30	Ph. D. Mircea Paduraru Jasī Aleksandra Joana Kuzas Universitātē / Alexandru Ioan Cuza University of IASI	Nacionālā etnoloģija un seksuālā folkloras. Pētījums par etnoloģisko zināšanu veidošanu komunistiskajā Rumānijā / National Ethnology and Sexual Folklore. An Inquiry into the Production of Ethnological Knowledge in Communist Romania
16.30–17.00	Diskusija / Discussion	
17.00	Noslēgums, diskusijas / Conclusion, discussions	

Konferences sekcija organizēta LZP projekta “Etnogrāfs, sabiedrība, māksla: etnoloģijas un mākslas simbioze un padomju koloniālisma diskurss Latvijā” (lzp-2023/1-052) ietvaros.

The conference was organized within the project “Ethnographer, Society, Art: Symbiosis of Ethnology and Art and the Discourse of Soviet Colonialism in Latvia” supported by the Latvian Council of Science (lzp-2023/1-052).